

Schoolverlatersonderzoek in perspectief

Citation for published version (APA):

van der Velden, R. K. W., & Wolbers, M. H. J. (1999). Schoolverlatersonderzoek in perspectief. In H. D. Tjeenk Willink (Ed.), *Handboek Studie- en beroepskeuzebegeleiding* (pp. 4675-1-4675-18). Samson.

Document status and date:

Published: 01/01/1999

Document Version:

Early version submitted to journal

Document license:

Unspecified

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

No. 138

**Schoolverlatersonderzoek in
perspectief**

Rolf K.W. van der Velden
Maarten H.J. Wolbers

Overgenomen uit:

Handboek Studie- en beroepkeuzebegeleiding,
Samson H.D. Tjeenk Willink, Alphen aan den Rijn,
augustus 1999, pp. 4675-1- 4675-18

Schoolverlatersonderzoek in perspectief

Rolf K.W. van der Velden en Maarten H.J. Wolbers,
Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA),
Universiteit Maastricht

1.	Inleiding	4675- 3
2.	De oude situatie bij het schoolverlatersonderzoek	4675- 3
3.	Wat is er veranderd?	4675- 4
4.	De huidige structuur	4675- 6
5.	Opbrengsten	4675- 7
5.1.	Instellingsrapporten	4675- 7
5.2.	Schoolverlatersrapporten	4675- 9
6.	Verwachte ontwikkelingen	4675-14
7.	Informatie	4675-15
8.	Literatuur	4675-15

1. Inleiding

Het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) van de Universiteit Maastricht is in 1986 opgericht met als specifieke opdracht een informatiesysteem op het gebied van onderwijs en arbeidsmarkt te ontwikkelen. Een belangrijke peiler van het Informatiesysteem Onderwijs-Arbeidsmarkt betreft de jaarlijks terugkerende landelijke schoolverlatersenquêtes, waarover het ROA de projectleiding voert: RUBS (Registratie van Uitstroom en Bestemming van Schoolverlaters), h.b.o.-monitor en w.o.-monitor. Deze schoolverlatersonderzoeken, geïntegreerd in het zogenoemde SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS), zijn gericht op de monitoring van de bestemming van schoolverlaters en afgestudeerden in respectievelijk het vervolgonderwijs en op de arbeidsmarkt. In het bijzonder wordt aandacht geschonken aan de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en het beroep. Bovendien worden de verzamelde gegevens gebruikt door het LDC — Expertisecentrum voor loopbaanvraagstukken voor informatieproducten ten behoeve van de studie- en beroepskeuzevoorlichting.

In deze bijdrage wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken rondom het schoolverlatersonderzoek. We beginnen met een korte schets van de oude situatie bij het schoolverlatersonderzoek en geven aan welke veranderingen in de loop de tijd zijn opgetreden. Daarna wordt de huidige structuur besproken waarbij met name de financiering, opzet en uitvoering van het schoolverlatersonderzoek worden beschreven. Vervolgens gaan we in op de opbrengsten van het schoolverlatersonderzoek. Daarbij worden onder andere enkele belangrijke onderzoeksresultaten gepresenteerd. Ten slotte worden enkele te verwachten ontwikkelingen omtrent het huidige schoolverlatersonderzoek geformuleerd.

2. De oude situatie bij het schoolverlatersonderzoek

In het verleden was er sprake van twee landelijke schoolverlatersonderzoeken. Allereerst betrof dit het RUBS-project, dat in 1987 is gestart vanuit een initiatief van de Landelijke Commissie Academische Studievoorlichting (LCAS) en enkele Contactcentra Onderwijs-Arbeid (COA). Het RUBS-project is gericht op de registratie van de bestemming van schoolverlaters naar het vervolgonderwijs en naar de arbeidsmarkt. Het betreft een enquête onder gediplomeerde en ongediplomeerde schoolverlaters van het voortgezet onderwijs (a.v.o., v.b.o.) en het middelbaar beroepsonderwijs ((k.)m.b.o.). Het tweede project betrof de h.b.o.-Monitor, voor het eerst uitgevoerd in 1991, die gericht is op afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs (h.b.o.).

Beide onderzoeken hebben zich vanuit een verschillende context ontwikkeld. Dit heeft ertoe geleid dat ze een verschillend meetmoment kenden. Zo was bij het RUBS-project de meting in het voorjaar, ongeveer driekwart jaar na schoolverlaten. Bij de h.b.o.-Monitor was de meting in het najaar, ongeveer anderhalf jaar na afstuderen. Bovendien waren bij de organisatie van beide projecten deels andere organisaties betrokken.

Deze situatie leverde in een viertal opzichten een probleem op. In de eerste plaats waren de gegevens van RUBS en h.b.o.-Monitor niet goed vergelijkbaar vanwege het ongelijke meetmoment en verschillen in de inhoud van de vragenlijsten.

In de tweede plaats ontbraken sommige delen van de uitstroom uit het voltijdse onderwijs. Dit gold met name voor de uitstroom uit het wetenschappelijk onderwijs (w.o.) en voor ongediplomeerden. Bovendien vond geen monitoring plaats van de uitstroom uit het toenmalige leerlingwezen.

In de derde plaats waren er meerdere belanghebbenden bij het project betrokken die deels verschillende behoeften hebben. Enerzijds kan hierbij een onderscheid worden gemaakt tussen onderwijsinstellingen, die vooral zijn geïnteresseerd in een instrument voor kwaliteitszorg waarbij „eigen” afgestudeerden worden afgezet tegenover landelijke cijfers. Deze cijfers dienden op een laag aggregatieniveau te worden gepresenteerd in de vorm van vertrouwelijke instellingsrapporten. Anderzijds kunnen landelijke opdrachtgevers worden onderscheiden, die met name belangstelling hebben voor een landelijk openbaar toegankelijk informatiesysteem waarbij op een hoger aggregatieniveau informatie kan worden gegenereerd ten behoeve van beleidsontwikkeling.

In de vierde plaats was er bij het RUBS-project, door de participatie van regionale organisaties als de COA's, sprake van een ingewikkelde projectstructuur. Dit kwam de efficiëntie van de uitvoering niet ten goede.

3. Wat is er veranderd?

In de afgelopen jaren hebben zich een aantal ontwikkelingen voorgedaan, waardoor de hierboven geschetste situatie drastisch is gewijzigd. Allereerst vindt de uitvoering van RUBS en h.b.o.-monitor sinds 1996 plaats volgens een geïntegreerd model. Dit houdt in dat het meetmoment gelijk is (ongeveer anderhalf jaar na het verlaten van de opleiding) en er is sprake van één kernvragenlijst.

Daarnaast heeft in het uitvoeringsjaar 1995/1996 een pilotproject plaatsgevonden waarbij RUBS is geïntegreerd met het schoolverlatersvolgsysteem van de Nederlandse Vereniging van Schooldekanen (NVS). Het volgsysteem biedt een aanvulling op RUBS en is voornamelijk bedoeld om de voortijdige uitval in vervolgopleidingen te beperken. Door integratie is de waarde van RUBS voor scholen in het v.b.o. en m.a.v.o. belangrijk toegenomen, met name als instrument voor kwaliteitszorg.

Verder heeft de Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU) in november 1995 het besluit genomen om te komen tot een landelijke w.o.-Monitor. Het ROA verzorgt in opdracht van de VSNU de coördinatie van deze monitor. Uitgangspunt daarbij is dat de w.o.-monitor qua systematiek en meetmoment moet aansluiten bij RUBS en h.b.o.-Monitor. Een deel van de universiteiten verzorgt de uitvoering van de w.o.-monitor zelf en levert de betreffende data aan het ROA. De meeste universiteiten hebben de uitvoering van het onderzoek echter uitbesteed aan het ROA. In 1998 heeft de eerste integrale monitoring onder recent afgestudeerde academici plaatsgevonden¹. Bovendien zijn er sinds 1997 ontwikkelprojecten in uitvoering of gepland om specifieke instrumenten te ontwikkelen voor de beroepsbegeleidende leerweg (BBL) van het secundair beroepsonderwijs, het individueel voorbereidend beroepsonderwijs (i.v.b.o.), de basiseducatie (BE) inclusief het volwassenonderwijs (v.a.v.o.) en de voortijdig schoolverlaters.

Er is ook een toenemende bereidheid bij onderwijsinstellingen om te participeren in het onderzoek. Op dit moment bedraagt de deelname van onderwijsinstellingen 100 procent bij het w.o. en ongeveer 80 procent bij het h.b.o.. In het voortgezet onderwijs en het secundair beroepsonderwijs is de participatie in de afgelopen jaren langzaam, maar gestaag gestegen. De deelname van ROC's bedraagt momenteel tussen de 35 en 40 procent en de deelname van a.v.o.- en v.b.o.-scholen is nu zo'n tien procent.

Ten slotte is de organisatie van het RUBS-project veel strakker geworden. Net als bij de h.b.o.-monitor berust de wetenschappelijke projectleiding bij het ROA. De dataverzameling en -verwerking geschiedt door DESAN Marktonderzoek. Het RUBS-instrument wordt aan de scholen aangeboden door het LDC. Bij de h.b.o.-monitor wordt deze rol vervuld door de h.b.o.-raad.

1 De w.o.-monitor wordt sinds 1990 al jaarlijks uitgevoerd voor de Universiteit Maastricht. Bovendien wordt deze monitor sinds enkele jaren gehouden onder afgestudeerden van de economische faculteiten van andere universiteiten en een technische universiteit. Ook bij een aantal andere universiteiten vond reeds een monitoring plaats, maar deze onderzoeken waren onderling niet vergelijkbaar.

4. De huidige structuur

Deze veranderingen tezamen hebben geleid tot de huidige opzet: het SchoolverlatersInformatieSysteem (SIS). Dit informatiesysteem beoogt een monitoringinstrument van de transitie van school naar vervolgonderwijs en werk over de volle breedte van het onderwijs. Ontwerp, uitvoering en beheer van SIS berusten bij het ROA. De dataverzameling en -verwerking alsmede het maken van de instellingsrapporten wordt uitgevoerd door DESAN Marktonderzoek. Sinds 1998 bestaat SIS uit een integratie van drie schoolverlatersonderzoeken: RUBS, h.b.o.-monitor en w.o.-monitor. Op dit moment bestrijken deze metingen het i.v.b.o., v.b.o., m.a.v.o., h.a.v.o., v.w.o., de beroepsopleidende en beroepsbegeleidende leerwegen (BOL, BBL) in het secundair beroepsonderwijs, de vol- en deeltijdopleidingen in het h.b.o. en de doctoraalopleidingen in het w.o.. De schoolverlaters en afgestudeerden van deze opleidingen worden na anderhalf jaar benaderd met een schriftelijke vragenlijst. Deze vragenlijst bestaat uit een gedeelte dat voor elk opleidingstype identiek is en uit een variabel gedeelte dat afhankelijk is van het schooltype en/of de opleidingssector. Voor schoolverlaters van h.a.v.o. en v.w.o. ligt het accent op de doorstroom naar vervolgonderwijs, waarbij vooral de aansluiting met het hoger onderwijs aan bod komt. Bij m.a.v.o. en (i)v.b.o. wordt vooral het bereiken van een startkwalificatie belicht alsmede de doorstroom naar de arbeidsmarkt of de beroepsbegeleidende leerweg van het secundair beroepsonderwijs. Bij het secundair beroepsonderwijs, h.b.o. en w.o. ligt de nadruk voornamelijk op de intrede op de arbeidsmarkt.

De gebruikswaarde van de schoolverlatersonderzoeken is afhankelijk van de mate waarin ze onderling op elkaar zijn afgestemd wat betreft meetmoment, basisinstrument, gehanteerde definities en gebruikte classificaties. Bovendien moeten de classificaties zijn afgestemd op andere statistische bronnen, met name die van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Specifiek ten behoeve van het schoolverlatersonderzoek is een opleidingsclassificatie ontwikkeld die goed aansluit bij de indelingen die in het onderwijsveld zelf worden gebruikt. De classificatie is zodanig opgezet dat ze ook koppelbaar is aan andere opleidingsclassificaties, zoals de Standaard OnderwijsIndeling (SOI) van het CBS.

Bij SIS wordt een onderscheid gemaakt tussen twee componenten: een onderzoekscomponent en een toepassingscomponent. De onderzoekscomponent behelst het tot stand brengen en onderhouden van SIS met als doel het op wetenschappelijke wijze analyseren van het transitieproces van school naar werk en de resultaten hiervan beschikbaar te maken via algemeen toe-

gankelijke publicaties. Deze publicaties betreffen zowel onderzoeksrapporten als bijdragen in wetenschappelijke tijdschriften en boeken.

De toepassingscomponent betreft het beschikbaar maken van voor individuele onderwijsinstellingen bruikbare informatie over schoolverlaters en afgestudeerden. De rapporten die de deelnemende onderwijsinstellingen ontvangen over hun 'eigen' afgestudeerden, vervullen een belangrijke functie als instrument voor kwaliteitszorg, met name voor het vaststellen van het externe rendement van opleidingen. De vulling van SIS gebeurt door het verrichten van toegepast onderzoek ten behoeve van de onderwijsinstellingen. Onderwijsinstellingen nemen op vrijwillige basis en tegen betaling deel aan het onderzoek. In ruil daarvoor ontvangen ze een vertrouwelijk instellingsrapport.

Voor het gedeelte van SIS dat betrekking heeft op de h.b.o.- en w.o.-monitor geldt dat de financiering van zowel de onderzoeks- als toepassingscomponent geheel wordt gedekt uit bijdragen van de hogescholen, universiteiten, h.b.o.-raad, VSNU en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OC&W). Voor het RUBS-project wordt het onderzoeksdeel thans gefinancierd door de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OC&W), Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en Landbouw, Natuur en Visserij (LNV), alsmede door het LDC. De toepassingscomponent bij RUBS wordt volledig betaald door de onderwijsinstellingen en het LDC.

5. Opbrengsten

5.1. Instellingsrapporten

De gegevens verzameld in het kader van SIS worden op twee manieren gepresenteerd. Allereerst ontvangt elke deelnemende school een vertrouwelijk instellingsrapport. Dit instellingsrapport verschaft informatie over de aansluiting van opleidingen binnen de onderwijsinstelling op de regionale en landelijke arbeidsmarkt en op vervolgopleidingen. Bovendien geeft de rapportage inzicht in het oordeel van schoolverlaters over verschillende aspecten van het onderwijs aan de instelling waar de opleiding is gevolgd. Het rapport dat de deelnemende onderwijsinstellingen ontvangen, is opgebouwd uit een drietal onderdelen:

- een management-rapport;
- een statistisch overzicht;
- een rapportage per individuele oud-cursist.

Het *management-rapport* bevat kerninformatie over de opleidingssector als geheel en over iedere opleiding binnen deze sector die de onderwijsinstelling aanbiedt. De informatie in dit deel is speciaal bedoeld voor het management en heeft betrekking op de voornaamste bezigheid van schoolverlaters, de kwalificering voor vervolgonderwijs of de arbeidsmarkt en op de relatieve positie van opleidingen binnen de onderwijsinstelling. In het management-rapport wordt een vergelijking gemaakt met de landelijke resultaten en - indien de instelling ook in de jaren daarvoor heeft deelgenomen - met eerdere uitkomsten.

In het *statistisch overzicht* wordt per opleiding een groot aantal gegevens gepresenteerd en - waar relevant - vergeleken met landelijke cijfers. De informatie heeft onder andere betrekking op de respons, de achtergrondkenmerken en de bestemming van schoolverlaters, alsmede op de kwalificering voor vervolgonderwijs, de intrede op de arbeidsmarkt en de aansluiting van de gevolgde opleiding op een eventuele vervolgopleiding of werk.

De *individuele rapportage* bevat gegevens op naam of administratief nummer van schoolverlaters die hiervoor expliciet toestemming hebben verleend. Deze gegevens zijn bij uitstek geschikt voor het leerlingen- of studentendekanaal en voor alumni-activiteiten. Het gaat hierbij om gegevens als de voornaamste bezigheid van schoolverlaters, informatie over de eventuele doorstroom naar vervolgonderwijs en informatie over de eventuele intrede op de arbeidsmarkt.

De gegevens die door middel van de schoolverlatersonderzoeken zijn verkregen en in de instellingsrapportage zijn verwerkt, vormen een belangrijke graadmeter voor de kwaliteit van het onderwijs aan de instelling. Daarmee zijn de gegevens in het instellingsrapport - naast de gegevens waarover de instelling, bijvoorbeeld via een leerlingen- of studentenvolgsysteem, beschikt - een belangrijke input voor het kwaliteitszorgverslag. De vergelijking van de gegevens van de 'eigen' schoolverlaters met de landelijke resultaten geeft daarbij een indicatie van de kwaliteit van de opleiding ten opzichte van vergelijkbare opleidingen in de rest van het land. Het instellingsrapport levert daarnaast informatie op die kan worden gebruikt voor PR en voorlichting en loopbaanoriëntatie en -begeleiding. Ook biedt de rapportage voor de onderwijsinstelling de mogelijkheid om contact te (blijven) onderhouden met de schoolverlaters.

Voor het monitoren van de kwaliteit van opleidingen binnen een onderwijsinstelling is informatie nodig. Door koppeling van schoolverlatersinformatie uit de rapportage over het externe rendement van opleidingen aan informatie van instellingen over het interne rendement, wordt een beeld ver-

kregen van de school- en beroepsloopbaan van oud-cursisten. Het externe rendement kan worden gezien als een thermometer van de mate waarin een opleiding haar leerlingen of studenten heeft gekwalificeerd voor de landelijke en regionale arbeidsmarkt alsmede voor het vervolgonderwijs. Een vergelijking van dit externe rendement met landelijke cijfers en - indien de instelling ook de afgelopen jaren heeft deelgenomen aan de schoolverlater-smonitor - met eerdere uitkomsten geeft een uitgebreider beeld.

De gebruiksmogelijkheden van de instellingsrapporten worden in tabel 1 nog eens kort samengevat.

Tabel 1. Overzicht van mogelijke informatieproducten voor de verschillende gebruiksdoelen van de instellingsrapporten

Doel	Gebruiksmogelijkheden	Delen van het instellingsrapport
Kwaliteitszorgbeleid	Externe rendement Aandacht voor doelgroepen Globale monitoring Monitoring t.b.v. jaarverslag Verandering curriculum Intake-gesprekken Bijscholing Monitoring marktpositie Concurrentie-analyse Bepalen arbeidsmarktrelevantie	Management-rapport Statistisch overzicht
PR en externe voorlichting	Voorlichtingsmateriaal Vakblad / nieuwsbrief Voorlichtingsdagen Bedrijvencontactdagen Internet Contact met vervolgonderwijs Contact met (regionale) werkgevers	Management-rapport Statistisch overzicht Individuele rapportage
Loopbaanoriëntatie en -begeleiding	Globale monitoring Begeleiding keuzeproces Aandacht voor doelgroepen Intake-gesprekken	Management-rapport Statistisch overzicht Individuele rapportage
Volgen van schoolverlaters	Nazorgprogramma Terugkomdagen Creëren stageplaatsen Voorlichtingsactiviteiten Alumnibeleid Reünie	Individuele rapportage

5.2. Schoolverlatersrapporten

Naast het aanbieden van vertrouwelijke instellingsrapporten aan deelnemende scholen, presenteert het ROA de resultaten van de schoolverlatersonderzoeken jaarlijks aan de hand van rapportages. De belangrijkste on-

derzoeksrapporten zijn *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt en De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs*. Het eerstgenoemde rapport geeft een beeld van de transitie van school naar werk over de volle breedte van het onderwijs, terwijl het tweede rapport specifiek ingaat op de situatie van het hoger beroepsonderwijs. In de toekomst zullen ook dergelijke rapporten verschijnen van de w.o.-monitor. Hieronder geven we een overzicht van de belangrijkste resultaten die zijn gerapporteerd in *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 1997*.¹

Vinden van werk

Schoolverlaters staan na het beëindigen van hun opleiding voor een belangrijke keuze: intreden op de arbeidsmarkt, verder studeren, of werken en leren combineren in het leerlingwezen. De uitkomst van deze keuze hangt nauw samen met de gevolgde opleiding. Het percentage schoolverlaters dat zich aanbiedt op de arbeidsmarkt varieert dan ook sterk per opleidingstype (zie tabel 2). In het a.v.o. is de doorstroom naar de arbeidsmarkt 8 procent. Van de schoolverlaters van het v.b.o. treedt bijna eenderde zonder verdere kwalificatie in op de arbeidsmarkt. Ongeveer tweederde van de schoolverlaters van het k.m.b.o. of m.b.o. biedt zich aan op de arbeidsmarkt. Afgestudeerden van het h.b.o. ten slotte kiezen er in overgrote meerderheid voor om met de afgesloten opleiding de arbeidsmarkt te betreden.

Tabel 2. Enkele kengetallen naar opleidingstype, 1997

Opleidingstype	% instroom arbeidsmarkt	% werkloos onder instroom arbeidsmarkt	% flexibele aanstelling onder werkenden
a.v.o.	8	6	33
v.b.o.	30	6	27
k.m.b.o.	57	10	36
m.b.o.	65	3	24
h.b.o.	91	4	21

Bron: ROA, schoolverlatersenquêtes

De scholieren en studenten die doorstromen naar de arbeidsmarkt zijn momenteel erg succesvol bij het vinden van werk. Bedroeg de gemiddelde werkloosheid onder schoolverlaters in 1996 nog 9 procent, in 1997 zat anderhalf jaar na het behalen van het diploma nog slechts vijf procent van degenen die zich aanbieden op de arbeidsmarkt zonder werk. Voor schoolverlaters van het m.b.o. en afgestudeerden van het h.b.o. is de werkloos-

¹ Dit rapport is gebaseerd op gegevens die in het najaar van 1997 zijn verzameld onder ruim 35.000 schoolverlaters en afgestudeerden van het AVO, (I)v.w.o., K(MBO) en h.b.o. van het school- of studiejaar 1995/1996

heidskans na anderhalf jaar momenteel nog lager: respectievelijk 3 procent en 4 procent. De werkloosheid onder schoolverlaters van het k.m.b.o. blijft met 10 procent achter bij de rest.

Naast de werkloosheid op het moment van ondervraging is de intredewerkloosheid gedurende de overgang van het onderwijs naar de arbeidsmarkt erg laag. Gemiddeld genomen is men één maand werkloos geweest tussen het moment van schoolverlaten en het moment van enquête. De intredewerkloosheid loopt uiteen van 0,8 maanden voor schoolverlaters van het a.v.o. tot 1,3 maanden voor schoolverlaters van het k.m.b.o..

Gemiddeld eenkwart van de arbeidsovereenkomsten heeft een flexibel karakter. Onder een flexibel contract wordt hier verstaan een aanstelling als uitzendkracht, oproepkracht en dergelijke of een aanstelling in tijdelijke dienst met een contract korter dan een jaar. Er zijn wel enige verschillen in het percentage schoolverlaters met een flexibel dienstverband. Zo heeft een derde van de werkzame schoolverlaters van het a.v.o. of het k.m.b.o. een flexibele aanstelling tegenover slechts een vijfde bij het h.b.o.

Aansluiting tussen opleiding en beroep

De aansluiting van de gevolgde opleiding op de gevonden baan geeft een indicatie van de kwaliteit van het werk. De aansluiting tussen opleiding en beroep wordt met behulp van twee kenmerken in kaart worden gebracht. Enerzijds betreft het de aansluiting tussen opleiding en beroep qua niveau. Het vereiste opleidingsniveau van het beroep wordt daarbij bepaald aan de hand van de vraag wat het door de werkgever vereiste opleidingsniveau voor de functie was. Anderzijds heeft de aansluiting tussen opleiding en beroep betrekking op de richting van de vereiste kwalificaties. De vereiste opleidingsrichting wordt eveneens bepaald aan de hand van de vraag wat de door de werkgever vereiste opleidingsrichting was.

Wat de aansluiting naar niveau betreft blijken vooral schoolverlaters van het k.m.b.o. vaak een baan te hebben die onder hun niveau is. Iets minder dan de helft van hen heeft een baan op minimaal het eigen opleidingsniveau. Schoolverlaters van het a.v.o., v.b.o., m.b.o. en vooral afgestudeerden van het h.b.o. doen het op dat punt veel beter. Van deze laatste groep vindt ruim driekwart een functie op minimaal het eigen niveau. Verder blijkt dat schoolverlaters van de opleidingssector techniek vaker een beroep op minimaal het eigen opleidingsniveau vinden dan schoolverlaters van andere opleidingssectoren. Dit geldt ongeacht het opleidingstype.

De aansluiting naar richting tussen de gevolgde opleiding en het uitgeoefende beroep hangt positief samen met het opleidingstype. Bij het v.b.o. en

het k.m.b.o. heeft iets meer dan de helft van de schoolverlaters een functie waarvoor de eigen of een verwante opleidingsrichting werd vereist. Bij de schoolverlaters van het m.b.o. en afgestudeerden van het h.b.o. heeft driekwart een beroep dat wat betreft richting nauw aansluit bij de gevolgde opleiding. Opnieuw zijn het de technisch opgeleiden die relatief vaak een baan hebben waarvoor de eigen of een verwante opleidingsrichting werd vereist. Schoolverlaters van de sector economie vinden daarentegen juist minder vaak een baan die aansluit bij de gevolgde opleidingsrichting. Deze verschillen tussen de opleidingssector techniek enerzijds en de sector economie anderzijds doen zich bij alle opleidingstypen voor en onderstrepen het verschil in karakter tussen beide opleidingssectoren. De ene sector is meer gericht op het aanleren van specifieke kennis en vaardigheden, terwijl de andere een meer generiek karakter heeft.

Verder valt op dat de opleidingssector h.b.o. gezondheidszorg bijna garant staat voor een beroep in de eigen of verwante studierichting. Vrijwel alle afgestudeerden van deze opleiding vinden een baan waarvoor de eigen of een verwante opleidingsrichting werd vereist. Opleidingssectoren met een relatief laag percentage schoolverlaters die een beroep uitoefenen waarvoor de eigen of een verwante opleidingsrichting werd vereist, zijn v.b.o. landbouw, v.b.o. gezondheidszorg en de opleiding oriënteren en schakelen van het k.m.b.o..

Beloning

De beloning van schoolverlaters hangt sterk samen met opleidingstype. Zo verdient een afgestudeerde h.b.o.'er ongeveer tweeëneenhalf keer zoveel als een schoolverlater van het v.b.o.. Voor een gedeelte is hier sprake van een leeftijdseffect. Hoger opgeleiden zijn door de bank genomen zo'n zeven jaar ouder op het moment van afstuderen. Wanneer rekening wordt gehouden met het verschil in leeftijd, verdient een v.b.o.-schoolverlater *f* 8,75 minder dan een afgestudeerde van het h.b.o., een a.v.o.-schoolverlater *f* 7,50 minder en schoolverlaters van het k.m.b.o. en m.b.o. respectievelijk *f* 7,00 en *f* 4,50 minder. Dit betekent dat ongeveer een kwart van de loonverschillen tussen opleidingsniveaus moet worden toegeschreven aan variatie in leeftijd.

Als een vergelijking wordt gemaakt binnen opleidingstypen, dan blijkt dat weer de opleidingssector techniek in gunstige zin opvalt. Op alle niveaus verdienen technisch opgeleiden meer dan gemiddeld, met name in het k.m.b.o. en m.b.o.. Deze relatief hoge beloning kan weleens samenhangen met de erg gespannen arbeidsmarkt voor technisch personeel.

Arbeidsmarktpositie van opleidingen

De afzonderlijke kenmerken voor de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters kunnen worden samengevat aan de hand van een typering bestaande uit twee dimensies: werkgelegenheid/werkzekerheid en kwaliteit van het werk.¹

Op de dimensie werkgelegenheid/werkzekerheid nemen vooral de technische opleidingen een relatief goede positie in (zie tabel 3). Met uitzondering van het k.m.b.o. is voor deze sector bij alle opleidingstypen de werkgelegenheid en werkzekerheid van schoolverlaters momenteel gunstig te noemen. Verder wordt de werkgelegenheid en werkzekerheid van schoolverlaters van het v.w.o. en het h.b.o. economie als goed getypeerd. Een relatief slechte positie geldt voornamelijk voor de opleidingen binnen het v.b.o. en k.m.b.o.. Dit betreft met name de sectoren economie en gezondheidszorg van beide opleidingstypen en k.m.b.o. landbouw. Ook de opleidingssectoren h.b.o. onderwijs en h.b.o. gedrag en maatschappij nemen wat dit betreft een ongunstige positie in. Verhoudingsgewijs zeer slecht is de situatie voor schoolverlaters van k.m.b.o. oriënteren en schakelen en voor afgestudeerden van de opleidingssector kunst en cultuur van het h.b.o.

Voor de dimensie kwaliteit van het werk geldt dat uitsluitend enkele opleidingssectoren binnen het h.b.o. een goede positie innemen. Naast de opleidingssector techniek betreft dit de sectoren onderwijs, economie en gezondheidszorg. De overige sectoren binnen het h.b.o. worden als gemiddeld gekwalificeerd. Ook de opleidingssectoren binnen het m.b.o. worden als gemiddeld getypeerd. De opleidingssectoren in het v.b.o. en k.m.b.o. hebben alle een relatief lage kwaliteit van het werk. Een positieve uitzondering vormt de richting techniek die op beide niveaus gemiddeld scoort.

Tabel 3. Typering arbeidsmarktpositie van opleidingen, 1997

Opleiding	Werkgelegenheid en werkzekerheid	Kwaliteit van het werk
m.a.v.o.	gemiddeld	gemiddeld
h.a.v.o.	gemiddeld	zeer slecht
v.w.o.	goed	gemiddeld
v.b.o. landbouw	gemiddeld	slecht
v.b.o. techniek	goed	gemiddeld
v.b.o. economie	slecht	slecht

- 1 De kenmerken werkloosheid, intredewerkloosheid en flexibele aanstelling vormen de dimensie werkgelegenheid/werkzekerheid. De dimensie kwaliteit van het werk bestaat uit de indicatoren voor de aansluiting van het huidige beroep op het eigen opleidingsniveau en de eigen opleidingsrichting en de beloning.

Opleiding	Werkgelegenheid en werkzekerheid	Kwaliteit van het werk
v.b.o. gezondheidszorg	slecht	zeer slecht
k.m.b.o. oriënteren en schakelen	zeer slecht	zeer slecht
k.m.b.o. landbouw	slecht	slecht
k.m.b.o. techniek	gemiddeld	gemiddeld
k.m.b.o. economieslecht	slecht	
k.m.b.o. gezondheidszorg	slecht	slecht
m.b.o. landbouw	gemiddeld	gemiddeld
m.b.o. techniek	goed	gemiddeld
m.b.o. economie	gemiddeld	gemiddeld
m.b.o. gezondheidszorg	gemiddeld	gemiddeld
m.b.o. gedrag en maatschappij	gemiddeld	gemiddeld
h.b.o. landbouw	gemiddeld	gemiddeld
h.b.o. onderwijs	slecht	goed
h.b.o. techniek	goed	goed
h.b.o. economie	goed	goed
h.b.o. gezondheidszorg	gemiddeld	goed
h.b.o. gedrag en maatschappij	slecht	gemiddeld
h.b.o. kunst en cultuur	zeer slecht	gemiddeld

Bron: ROA, schoolverlatersenquête

6. Verwachte ontwikkelingen

Gegeven de huidige stand van zaken zijn in de nabije toekomst drie belangrijke ontwikkelingen te verwachten rondom het schoolverlatersonderzoek. In de eerste plaats lijkt het zinvol na te gaan of in de toekomst uitbreiding naar andere opleidingen - dat wil zeggen opleidingen buiten het door OC&W gesubsidieerde onderwijs - zinvol en wenselijk is. Dit te meer omdat de scheiding tussen onderwijs en scholing of tussen initiële opleidingen en latere scholingstrajecten steeds vager wordt, zowel institutioneel als vanuit het perspectief van een individu. Uitbreiding zou met name zinvol zijn waar het kwalificerende trajecten betreft, zoals de opleidingen aan de centra vakopleiding.

In de tweede plaats is het in kader van de onderzoekscomponent belangrijk dat niet alleen inzicht wordt verkregen in de fase direct na het verlaten van de opleiding, maar ook in de jaren daarna. Voor het goed kunnen vaststellen van het rendement van een opleiding is het immers wenselijk dat een wat langere periode in ogenschouw wordt genomen. Daarbij is het van belang om inzicht te verkrijgen in de langetermijneffecten van keuzes die schoolverlaters maken. Met ander woorden: er dienen vervolgmetingen plaats te vinden onder schoolverlaters. Een eerste aanzet hiertoe is de vervolgmeting van v.b.o.- en m.a.v.o. schoolverlaters die in het najaar van 1999 wordt ge-

houden. In het kader hiervan worden schoolverlaters, die reeds door de reguliere RUBS-enquête voor een eerste keer zijn ondervraagd, na zo'n vier à vijf jaar opnieuw benaderd.

In de derde plaats wordt verwacht dat RUBS net als de h.b.o.- en w.o.-monitor een sterke groei in deelname zal laten zien. Dit komt vooral omdat in het BVE-veld en in het voortgezet onderwijs instrumenten voor kwaliteitszorg en met name de betekenis hierbij van metingen van het extern rendement (zowel in het vervolgonderwijs als op de arbeidsmarkt) steeds belangrijker worden.

7. Informatie

Voor meer informatie omtrent de schoolverlatersonderzoeken kunt u contact opnemen met het ROA (telefoonnummer: 043 - 388 36 47).

Literatuur

Hieronder volgt een lijst van publicaties die - naast de talloze instellingsrapporten natuurlijk - op basis van de metingen SIS 1996 en 1997 reeds zijn verschenen.

Onderzoeksrapporten

- Allen, J.P., & G.W.M. Ramaekers, *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs, h.b.o.-Monitor 1997*. Den Haag: HBO-Raad, 1998.
- Allen, J.P., & G.W.M. Ramaekers, *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs, HBO-Monitor 1997, Statistisch supplement*. Den Haag: HBO-Raad, 1998.
- Cörvers, F., *Vacatures en instroom van apothekersassistenten op de arbeidsmarkt: van enquêtes naar prognoses*. ROA-R-1997/8. Maastricht: ROA, 1997.
- Delmee, J., Grip, A. de, & R. Welters, *De arbeidsmarktpositie van de kwartaire sector in een globaliserende omgeving*, OSA-werkdocument W159. Den Haag: OSA, 1998.
- Linden, A.S.R. van der, & G.W.M. Ramaekers, *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het kunstvakonderwijs, Kunsten-Monitor 1996*. Den Haag: HBO-Raad, 1998.

- Linden, A.S.R. van der, & R.K.W. van der Velden, *Na de lerarenopleiding, Onderwijsmonitor 1997*. Zoetermeer: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 1998.
- Loo, van de P.J.E., Velden, R.K.W. van der, & H.M. Zuurbier, *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs, HBO-Monitor 1996*. Den Haag: HBO-Raad, 1997.
- Loo, P.J.E., Willems, E.J.T.A., & K.J. Pagrach, *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs, HBO-Monitor 1996, Statistisch supplement*. Den Haag: HBO-Raad, 1997.
- Ramaekers, G.W.M., *WO-Monitor economie 1996. Basismetings cohort '95*. ROA-R-1997/4. Maastricht: ROA, 1997.
- Ramaekers, G.W.M., *Start van de loopbaan na de Universiteit Maastricht 1995-1996*. ROA-R-1997/6. Maastricht: ROA, 1997.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, *Actualisering 1996. Statistische bijlage. De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2000*. ROA-R-1996/8B. Maastricht: ROA, 1996.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, *Overzicht onderwijs-arbeidsmarkt Euregio Maas-Rijn*. ROA-R-1996/13. Maastricht: ROA, 1996.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 1996*. ROA-R-1997/3. Maastricht: ROA, 1997.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 1996. Kerngegevens*. ROA-R-1997/3B. Maastricht: ROA, 1997.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2002. Statistische bijlage*. ROA-R-1997/7B. Maastricht: ROA, 1997.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, *Arbeidsmarktperspectieven voor meisjes en allochtonen*. ROA-R-1997/9. Maastricht: ROA, 1997.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 1997*. ROA-R-1998/5. Maastricht: ROA, 1998.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 1997. Statistische Bijlage*. ROA-R-1998/5B. Maastricht: ROA, 1998.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, *ROA-classificatiegids 1998*. ROA-R-1998/8. Maastricht: ROA, 1998.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, *Actualisering 1998. Statistische Bijlage. De Arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2002*. ROA-R-1998/9B. Maastricht: ROA, 1998.

- Smits, W., & L. Borghans, *De arbeidsmarkt voor HBO-technici*. ROA-R-1996/14. Maastricht: ROA, 1996.
- Smits, W., Delmee, J., & A. de Grip, *De arbeidsmarkt voor informatici*. ROA-R-1998/2. Maastricht: ROA, 1998.
- Teunis, U., & A. de Grip, *International labour market indicators: a proposal for development*. ROA-R-1996/2E. Maastricht: ROA, 1996.
- Velden, R.K.W. van der, & M.H.J. Wolbers, *Aanvangssalarissen van schoolverlaters werkzaam in de overheidssector*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken, 1998.

Research Memoranda

- Bosker, R.J., Velden, R.K.W. van der, & P.J.E. van de Loo, *Differential effects of colleges on the labour market success of their graduates*. ROA-RM-1997/1E. Maastricht: ROA, 1997.
- Velden, R.K.W. van der, & M.S.M. van Smoorenburg, *The Measurement of Overeducation and Undereducation: Self-Report vs. Job-Analyst Method*. ROA-RM-1997/2E. Maastricht: ROA, 1997.

Werkdocumenten

- Borghans, L., *Mobiliteit op de Nederlandse arbeidsmarkt*. ROA-W-1996/3. Maastricht: ROA, 1996.
- Linden, A.S.R. van der, & R.K.W. van der Velden, *Netto studieduren van HBO'ers met verschillende vooropleidingen*. ROA-W-1997/7. Maastricht: ROA, 1997.
- Linden, A.S.R. van der, & R.K.W. van der Velden, *Elektrotechnisch ingenieurs tussen onderwijs en arbeidsmarkt 1992-1996*. ROA-W-1997/8. Maastricht: ROA, 1997.

Bijdragen in wetenschappelijke tijdschriften en boeken

- Borghans, L., Delmee, J. & A. de Grip, Ontwikkelingen in het beroepsdomein van hoger technisch opgeleiden. In: *Kennis en Economie 1997* (pp. 22-30). Voorburg/Heerlen: CBS, 1997.
- Borghans, L., Grip, A. de, & A. Matheeuwsen, De actuele en structurele arbeidsmarktpositie van het MBO, *Tijdschrift voor Onderwijsresearch*, 1998, 23, 46-57.
- Borghans, L., & W. Smits, Succesfactoren in het leerlingwezen, *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 1997, 13, 321-333.

- Grip, A. de, & M. Wolbers, De arbeidsmarkt voor afgestudeerden van de HBO-lerarenopleidingen, *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs en Management*, 1998, 5, 28-34.
- Heijke, J.A.M., & G.W.M. Ramaekers, Investeren in IT-kennis lonend voor economen, *Computable*, 1997, 30, 39-40.
- Heijke, H., & G. Ramaekers, The Generation And Relevance Of The Knowledge And Skills Of Economics Graduates, *Educational Innovation in Economics and Business II, In Search of Quality* (pp. 325-342). Dordrecht/Boston/London: Kluwer Academic Publishers, 1998.
- Heijke, H., & R. van der Velden, Structuur en conjunctuur in de werkgelegenheidsontwikkeling van schoolverlaters. In: B.W.M. Hövels, W.J. Nijhof, A.M.L. van Wieringen & M. van Dyck (red.), *Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie nader bekeken*. Jaarboek 1996 van het Max Goote Kenniscentrum (pp. 125-137). 's-Gravenhage: VUGA, 1997.
- Ramaekers, G.W.M., & J.A.M. Heijke, Het belang van informatie- en communicatietechnologie voor pas-afgestudeerde economen. *Eloquent*, 1997, 4, 7-8.
- Smits, W., Delmee, J., & A. de Grip, Het informatici-tekort, *Economisch Statistische Berichten*, 1998, 83, 344-346.
- Velden, R. van der, Welters, R., Willems, E., & Wolbers, M., De eerste baan is niet de beste, *Economisch Statistische Berichten*, 1998, 83, 504-506.
- Velden, R.K.W. van der, & M.H.J. Wolbers, De arbeidsmarktpositie van gediplomeerde schoolverlaters. In: *Kennis en Economie 1998* (pp. 30-37). Voorburg/Heerlen: CBS, 1998.
- Wieling, M., & L. Borghans, Aansluitingsproblemen en aanpassingsprocessen op de arbeidsmarkt. *Maandschrift Economie*, 1997, 61, 57-64.